

Europees recht – HC 6a - 17/12/18 – Doorwerking

Het laatste onderwerp met betrekking tot doorwerking is de plicht tot richtlijnconforme interpretatie en de mogelijkheid tot schadevergoeding.

Richtlijnconforme interpretatie

Richtlijnconforme interpretatie is een van de drie grote voorbeelden van hoe het EU-recht in het dagelijks leven werkt. Het garanderen van het nuttig effect van het EU-recht staat hier centraal (ook wel de volle werking). Een richtlijn is gericht op een overheid ex art. 288 VWEU. In principe is het zo dat je richtlijnen niet rechtstreeks kan laten werken jegens een particulier. Het loyaliteitsbeginsel is hierbij van belang. In de “**Adeneler**”-zaak wordt duidelijk dat wanneer een richtlijn in werking is getreden, rechters zich dienen te onthouden van uitlegging van het interne markt recht waarbij de verwezenlijking van de doelstelling van de richtlijn in gevaar gebracht kan worden. Richtlijnconforme interpretatie kan zowel in horizontale als verticale situaties, zo blijkt uit “**Facini Dori**”. Het HvJEU zegt dat hiermee de rechtszekerheid niet wordt geschaad.

In de zaak “**Marleasing**” zegt het HvJEU dat het nationale recht zo veel mogelijk dient te worden uitgelegd in het licht van de bewoording en het doel van de richtlijn. Dit blijkt uit de volgende passages in uit de zaak:

- *Ongeacht of wetten van voor of na de richtlijn zijn* (ro. 8).
- *In het licht van de bewoordingen en doel van de richtlijn* (ro. 8) > de wijze waarop het Europees recht wordt geïnterpreteerd (bijvoorbeeld theologisch of grammaticaal).
- *Doormiddel van nationale uitleggingsmethoden en het gehele nationale recht* (uit de “Facini Dori”-zaak en “Pfeiffer”-zaak ro. 116) > deze uitleggingsmethode moet toegestaan zijn op basis van het nationale recht. Alle rechtstelsel kennen de vier interpretatiemethodes maar het kan zo zijn dat in sommige stelsel bepaalde methodes niet relevant zijn of verboden in sommige omstandigheden.
- *Plicht geldt vanaf het verstrijken van de omzettingstermijn* (uit de “Adeneler”-zaak ro. 115) > met betrekking tot richtlijnen geldt de verplichting tot toepassing van conforme interpretatie pas na het verstrijken van de omzettingstermijn. Hiervoor is er alleen een grens die de lidstaten moeten respecteren (het moet mogelijk blijven om de doelen van de richtlijnen te halen).

Aan de conforme interpretatie zijn grenzen. Wanneer is richtlijnconforme interpretatie mogelijk en wanneer niet? Dit blijkt uit de “**Kolpinghuis**”-zaak ro. 13. Hieruit blijkt:

- *Er moet een nationale wet zijn om conform uit te leggen*: dit kan bijvoorbeeld niet wanneer een richtlijn niet is omgezet en er dus geen nationale bepaling is. Het nationale recht moet ook ruimte bieden om op verschillende manieren te kunnen worden geïnterpreteerd.
- *Er moet binnen de grenzen van Europeesrechtelijke rechtsbeginselen gebleven worden*: deze rechtsbeginselen (bijvoorbeeld rechtszekerheid, verbod op terugwerkende kracht en geen uitlegging contra legem) begrenzen dus de conforme interpretatie.

De zaak “**Egenberger**” is gebruikt om uitleg aan het Handvest te geven. In deze zaak worden ook een aantal punten gegeven door het HvJEU over hoe je rechtstreekse werking, richtlijnconforme interpretatie moet zien en de verhouding tussen deze twee. Hierbij gaat het niet alleen naar de blote bewoording maar ook de context, de doelstelling van de regeling en de ontstaansgeschiedenis van de regeling.

Wanneer een richtlijn niet goed is omgezet en er is geen nationale regeling die te interpreteren is voor de nationale rechter, kan de rechter zeggen dat zij alsnog moet zorgen dat er wat gedaan kan worden wat iemand heeft gekregen (horizontale situatie). Het enige wat in een dergelijke situatie nog mogelijk is, is uitkering van geld aan de benadeelde persoon.

Staatsaansprakelijkheid

Staatsaansprakelijkheid begint bij de “**Francovich**”-zaak. In ro. 31 komt “Van Gend en Loos” naar voren, er is een relatie tussen de individuele burger en de Europese rechtsorde. Uit deze verbinding vloeien rechten en plichten (Verdrag). Staatsaansprakelijkheid heeft een zelfstandige betekenis

gekregen als schadevergoeding. Het kijkt bijna per definitie naar het verleden en de volle werking dient gegarandeerd te worden. Je krijgt je rechten niet maar als compensatie kan je wel de schade over een bepaalde periode vergoed krijgen. Dit mechanisme kan gebruikt worden *naast* een van de andere doorwerkingsmechanismen. Uit de “Francovich”-zaak blijkt dat het Europees recht rechten creëert voor private personen zodat er een recht is op schadevergoeding indien dergelijke rechten worden overtreden en dit tot schade leidt (ro. 31-37). Hierbij gelden nog vier voorwaarden die niet in deze zaak zijn vastgesteld. Deze voorwaarden worden gegeven in de “**Brasserie en Dillenkofer**”-zaak. Deze voorwaarden voor staatsaansprakelijkheid zijn:

- *Er moet sprake zijn van schade.*
- *De Europese bepaling geeft rechten aan individuen:* het begrip “rechten” wordt niet meer gezien als subjectieve rechten, rechten voor een specifieke partij. Zo zien we bijvoorbeeld in de “Leth”-zaak dat milieubescherming gelinkt kunnen worden aan economische belangen van private partijen.
- *Er is een duidelijke schending (voldoende gewkalficeerd/kwalificeerbaar) van die Europese bepaling:* hiervoor kan je de voldoende duidelijkheid van de rechtstreekse werking gebruiken. Er moet dus gekeken worden hoe duidelijk het wat iemand moest doen en dit niet gedaan heeft. Zo werd in de “**Dillenkofer**”-zaak de omzettingstermijn overschreden. Dit was een duidelijke schending. In de “**British Telecom**”-zaak en in de “Köbler”-zaak was dit echter niet het geval. Het ging hier om een aanbestedingsrichtlijn die door alle lidstaten anders was geïnterpreteerd. Het Europees recht was zo onduidelijk op dit punt dat er niet gesproken kon worden van een duidelijke schending (“British Telecom”). In de “Köbler”-zaak zegt het HvJEU dat een fout van de nationale rechter ook geldt onder staatsaansprakelijkheid. Echter, in deze zaak was het enigszins begrijpelijk dat de fout was gemaakt en was er dus geen sprake van een duidelijke schending. Köbler kon zich dus niet beroepen op staatsaansprakelijkheid.
- *Er is een causaal verband tussen de schending en de schade:* dit moet een rechtstreeks verband zijn tussen de schending en de schade. Op dit punt ontstaan nog wel eens problemen. Bij een MER is dit punt soms een probleem. Kijk dus goed wat het doel is van bijvoorbeeld een richtlijn en waar aan de andere kant de schade op ziet, het moet voldoende verband met elkaar houden, zo niet? Dan strand het op dit punt.

Europees recht – HC 6b - 18/12/18 – Procedurele autonomie en prejudiciële vragen

Procedurele autonomie

Procedurele autonomie kan gezien worden als de grens van wat de EU mag harmoniseren. Dit laat heel erg zien wat de juridische cultuur in een bepaald land is. In het algemeen stelt het Europees recht geen regels met betrekking tot procedurele aspecten ten aanzien van nationaal rechtelijke zaken. Je kan niet helemaal zeggen dat het EU recht geen effect heeft op het nationaal procesrecht. Het HvJEU heeft al vroeg gesteld om af te blijven van procedurele regels maar iemand moet wel gebruik kunnen maken van de gegeven rechten. De lidstaten zijn vrij om nationale procesrechtelijke regels vast te stellen binnen de voorwaarden van de “**Rewe-comet**”-doctrine. Deze twee arresten zeggen dat ook in de afwezigheid van Europees recht met betrekking tot het procesrecht, moeten de lidstaten procesrechtelijke bepalingen schetsen op een wijze die verenigbaar is met het gelijkheidsbeginsel en het doeltreffendheids-/effectiviteitsbeginsel. Deze beginselen begrenzen de vrijheid van de lidstaten in het kader van procedurele regels. Er wordt pas naar deze twee beginselen gekeken in het geval van afwezigheid van Europese procedureel rechtelijke bepalingen.

Gelijkheidsbeginsel

Gelijkwaardigheid betekent dat nationale procedurele bepalingen in het kader van beroepen die ertoe strekken om deze rechten te beschermen, niet ongunstiger zijn dan die voor soortgelijke nationale beroepen. Andersom is wel mogelijk. Dit beginsel leidt bijna nooit tot het buiten toepassing laten van een nationale procedurele regel. Procesregels zijn vaak ouder dan het Europees recht en zijn dus algemeen geformuleerd (zonder rekening te houden met het Europees recht). Ze zijn van toepassing op alle gedingen die zich voor de nationale rechter afspelen ongeacht zij een nationaal- of Europeesrechtelijk karakter hebben. Een probleem bij dit beginsel is de vraag wat een soortgelijke nationale procedure is. Er vindt een vergelijking plaats wat betekent dat we een equivalent moeten vinden van de Europeesrechtelijke situatie, dit is soms lastig.

Effectiviteitsbeginsel

Het doeltreffendheidsbeginsel is meer problematisch voor het nationaal procesrecht. Nationale procedurele bepalingen mogen de uitoefening van Unierechten in de praktijk niet onmogelijk of uiterst moeilijk maken. We kijken hier naar de effecten van het nationale procesrecht. Indien deze effecten nadelig zijn voor het Europees recht, dan is er een probleem. Hoe strenger het effectiviteitsbeginsel wordt geïnterpreteerd door het HvJEU, hoe minder er ruimte is voor de lidstaten om procesregels te kunnen vaststellen. Ongeacht of ze het gelijkheidsbeginsel hebben nageleefd, kunnen nationale regels toch opzijgezet worden op basis van het doeltreffendheidsbeginsel (door de “**Rewe-comet**”-doctrine).

Een grote zaak in de procedurele autonomie is de “**Factortame**”-zaak. Deze zaak gaat over Spaanse vissers die in Engelse wateren willen vissen. Het gevolg hiervan was dat er minder vis beschikbaar was voor de Engelse vissers. Deze Engelse vissers waren niet blij met deze extra concurrentie. De Engelse regering kondigde een maatregel aan op basis waarvan alleen Engelse vissers mochten vissen in Engelse wateren. De Spaanse vissers gaan naar de rechter en beroepen zich op het vrij verkeersrecht, een fundamentele vrijheid. Op zich was dit redelijk eenvoudig maar een proces neemt tijd in beslag, dit kan zelfs een aantal jaar bedragen. De Spaanse vissers waren intussen failliet gegaan doordat ze zo lang moesten wachten tot een beslissing. Om dit probleem op te lossen hadden de advocaten van Factortame gevraagd om een voorlopige maatregel. Dit is een bekend rechtsinstrument in bijna elke rechtsorde maar niet in het Engelse recht. Ze kenden geen rechtsgrondslag om deze oplossing te bieden. De rechter heeft toch besloten een vraag hierover te stellen aan het HvJEU. Het HvJEU zei dat het feit dat nationale rechters het recht hebben om deze vraag te stellen, zij ook in staat moet zijn om antwoord te krijgen die het geschil daadwerkelijk kan beslechten en de Europese rechten te doen gelden. Als de eisende partij al failliet is dan is dit niet meer mogelijk. In dit geval heeft het HvJEU dus gezegd dat op grond van het Europees recht de Engelse rechter de bevoegdheid (rechtsgrondslag) hebben om voorlopige maatregelen te treffen. Hier zien we een inperking van het legaliteitsbeginsel.

Prejudiciële vragen

In een prejudiciële procedure kan je een prejudiciële vraag stellen. Dit blijkt uit art. 267 VWEU. Vooral sub a uit dit artikel is een situatie waarin een nationale rechter denkt: help ik heb een probleem. De procedure is zo laag drempelig mogelijk. Als nationale rechter geef je alle informatie wat van toepassing is binnen het nationaal recht betreffende de kwestie en vervolgens formuleer je een vraag voor Luxemburg. In Luxemburg begint dan een soort herhaling van deze zaak maar dan enkel gefocust op de Europeesrechtelijke elementen. Met deze procedure worden nationale rechters feitelijk Europese rechters. Het gaat om de uitlegging van Europees recht waarbij dus de vraag wordt gesteld of het nationale recht zich verzet tegen dit Europees recht. Soms is het antwoord hierop dus dat het Europees recht zo moet worden uitgelegd dat de nationale regel eigenlijk niet mag bestaan. Lagere rechter hebben het recht en rechters in laatste aanleg hebben de verplichting om een vraag te stellen aan het HvJEU wanneer het gaat om de interpretatie of de geldigheid van het Europees recht. Pas dan sta je voor het HvJEU, het begint dus bij de nationale rechter. Er bestaat geen bevoegdheid tot beantwoording van hypothetische vragen en vragen die geen verband houden met het reëel geschil. Bij de prejudiciële procedure is de zaak “**Schwarze**” van belang. In deze zaak wordt duidelijk dat het gaat om een samenwerking, elke rechter blijft in zijn eigen domein. Alleen wanneer het nationale recht het Europees recht raakt wordt er gevraagd om uitlegging hiervan.

Om de unanimiteit van de rechtsorde te garanderen heeft elke lidstaat een systeem van hoger beroep ingesteld. In art. 267 VWEU staat dat lagere rechter een vraag *mogen* stellen aan het HvJEU. Zij zijn vrij om dit zelf te bepalen. Art. 267 lid 3 VWEU zegt dat rechterlijke instanties waarvan de beslissing volgens het nationale recht niet vatbaar is voor hoger beroep, verplicht zijn een vraag te stellen. Dit heeft (onder andere) als doel om de unanimiteit van de uitleg van het Europees recht te garanderen. In het kader van de “**Fotofrost**”-zaak komt deze verplichting naar voren. In de zaak “**Cilfit**” worden er situaties gegeven waarin de nationale rechter geen prejudiciële vraag hoeft te stellen. Het HvJEU heeft de begrippen “*acte éclairé*” (wanneer een vraag reeds beantwoord is) en “*acte clair*” (wanneer over het antwoord op de vraag geen twijfel bestaat en dus duidelijk is) ingevoerd om de verplichting, die geldt voor de rechters van laatste aanleg op nationaal niveau, om een vraag te stellen aan het HvJEU te verzwakken door uitzonderingen te maken op deze verplichting. Wanneer er dus sprake is van een *acte clair* of een *acte éclairé* dan hoeft de rechter in hoogste instantie geen vraag te stellen aan het HvJEU, ondanks de letter in art. 267 VWEU.